

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: **Rieger Imre.**

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOD PÉTER, BOROS GYÖRGY, DR. CSERNÁTONI GYULA, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN, SÁNDOR JÓZSEF.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. isk. igazgató-, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

A képzelem és a nevelés.

A tanév megnyílt. Az iskola udvara újból visszhangzik a tanulók vidám zajától. Amott fesztelen játszás, itt őszinte beszélgetés közt folyik le az a néhány perc, a mely az egyik tanórát a másiktól elválasztja. Hallgassuk csak! Egy növendékünk épen javában beszél arról, hogy mi mindent látott, tapasztalt a nagy szünet alatt; arcza kigyulad az előadás közben, szemei tüzben égnek s élénk testmozdulatai elárulják, hogy az, a miről beszél, lelke mélyéből jó s egész kedélyvilágát áthatja. Valóban úgy is van. A nyári szünetnapok élményeit elbeszélő tanuló nem csak elmondja, hogy mit látott, mit hallott utazásai közben, tehát nemcsak az emlékezet s a képzetársítás útján halad, hanem ezen felül mintegy lelki szemei elé varázsolja az átélt boldog napok eseményeit s a hallgatók maguk is úgy képzelik, mintha ott lettek volna, mintha ők is mindezeket látták, hallották volna. A lélek ekkor megeleveníti a régebben nyert benyomásokat, azoknak új életet, eleveniséget kölcsönöz a nélkül, hogy a tapasztalt dolgok választatni akarna.

De menjünk tovább. A drága ősz elérkezett; szelid verőfény ömlik el a tájon. A tanító épen most tesz ígéretet, hogy a jó magaviseletű gyermekeket ki fogja vezetni a közeli erdőbe. Hogy örülnek ennek a kis muzsafiak! Lelki szemek előtt látják máris azt a sok mulatságot, melyet a kirándulás szerez; látják az erdőt, mezőt, a csergedező patakokat, hallani vélnek a madarak csicsérgését, a bogárkak zummogását. . . . Ekkor is az elképzelés működik a tanulók lelkében, csak hogy már jóval összetettebb módon; most már nem a mult idők tapasztalatait idézik vissza, hanem a multak többféle tapasztalataiból egy újabb képet alkot szellemök. És ez az alkotás egészen egyéni munka, a léleknek saját művészete. Feltételezi ugyan az előbb szerzett benyomások anyagát, de a mellett megkivánja, hogy a lélek feldolgozólag, feltalálólag működjék közre; létesít olyan dolgokat, a melyek nem léteznek egyebütt, csak a szellem országában; olyan képeket, a melyeknek a valóság nem is mindig felelhet meg.

Ezekből látható, hogy az elképzelésnek — *képzelemnek* — két faja van; az elsőt egyszerűen *visszaidézőnek*, a másikat pedig *alkotónak* mondjuk. Mind a kettő igen lényeges szellemi működés.

Mi a jelen alkalommal nem sokáig akarunk időzni az elsőnél. A visszaidéző képzelem előbb-utóbb is attól függ, hogy minők voltak a benyomások, melyek az érteklés folytán támadtak; következésképp feltételezik, hogy az értekek épek legyenek, az agy működése ne zavartassék meg s a figyelem kellő éberségben tartassék: tehát minél helyesebbek az érteklés által nyert képzetek, minél elevonebb az emlékező erő, annál hívebb lesz a megelevenített kép vagy képek csoportozata is.

Tagadhatatlan, hogy a visszaidéző képzelemnek igen fontos szerepe van az értelem világában. Így pl. a gyermek megtanulja a földrajzot a térkép vagy földgömb segítségével; de mindig nem lehet a mappa ő előtte; hogy tehát visszaidézhesse a már tanultakat, szükséges, hogy lelkében el is képzelje a hegyek, halmok irányait, a folyók menetét s a városok helyzetét. Nem értené meg továbbá a mértanból, hogy milyen lehet a két méternyi hosszúság vagy szélesség, ha nem jön segítségére az elképzelése valamely tárgynak, így pl. az asztalnak, padnak a hossza vagy szélessége. Az értelem világában az elvont dolgok csakis az elképzelés folytán elevenednek meg; a mértan, a számvetés tanítása lehetetlen volna jegyek nélkül; de aztán lassanként mégis annyira hozzá szokik az ember a folytonos gyakorlás által, hogy el tud képzelni valamely mértani alakot a nélkül, hogy le kellene rajzolni s végre tud hajtani bármely számműveletet a nélkül, hogy a számoknak megfelelő konkrét dolgokra gondolna. Szüksége van a visszaidéző elképzelésre nem csak a szellemi munkásnak, hanem az iparosnak is. A kőműves, a mint téglát téglára helyez, kell hogy fogalommal bírjon az egyenes vagy görbe vonalak különböző összeköttetéséről, kell hogy elképzelni tudja a falat, melyet fölépíteni akar; a szabó munka közben lelki szemei elé állítja a kész ruhadarabot, az asztalos a butort stb.

A látás szerve az, mely eme tehetség számára a legtöbb anyagot szolgáltatja, de azért nagy szerep jut a többi érzékszerveknek is, így a fülnek, tapintásnak, sőt még az izlésnek és a szaglásnak is. A mikor pl. a zenész felhangolja hangszerét, a hangokat összehasonlítani törekszik azokkal, a melyeket halló idegei útján már régen megörzött, s a melyeket most képzeletében felelevenít. Mídon Beethoven, a ki, a mint tudjuk, siketségben szenvedett, valamely symphoniát akart szer-

keszteni, sétálni ment a mezőre s magában énekelgetett: lelkiileg hallotta a hangokat. A szag, az íz s a tapintás által keletkezett benyomásokat is bizonyos mértékig képesek vagyunk elképzelni s újból meg újból rájuk emlékezni. Az emlékezés hatalma kiterjed magára a testi életműködésre is: ha valaki ásít, minket is ásítás fog el, sőt már egyedül az ásítás képzete is mintegy készletet fog arra; megborzadunk valamely iszonytató tárgynak az elgondolásától is; nyálka-kiválasztásunk növekszik, a mint kedvencz ételünk jutnak eszünkbe. Valamely érzéklés emlékezete tehát képes olyan testi állapotot előidézni, a mely magának az érzéklésnek részben vagy egészben is megfelelő. „Egy dolognak lelki visszaidézése, mondja Bain, képes mi bennünk azon fizikai mozgásokat is felújítani, a melyek kezdetben ezen dolog érzéklése alkalmával közreműködtek.

Ezekből világosan kitűnik, hogy mi a közös vonatkozás, valamint mi a különbség is a visszaidéző elképzelés és a tulajdonképeni emlékezés között. Az emlékezés ugyanis egyszerűen visszaidézi a képzeteket, az az a mi különböző állapotainkat, benyomásainkat egyedül a multra való tekintettel; a képzelem is visszaidéz, de azzal az elevénységgel és színezéssel, a mely a mulat mintegy jelenné tenni igyekszik.

Azt a kérdést tehetjük fel ezek után, hogy lehetséges-e a *megjelenítő* tehetséget tovább fejleszteni? Felelet: igen. Nő az magával az emlékező erő fejlesztésével s a napról-napra szerzett ismeretekkel, tapasztalatokkal. Az iskola kötelessége, hogy minden dolgot, a miről szó van, lehetőleg úgy egészben, mint részeiben feltűntessen s érzékeltessen, még pedig a mennyire csak teheti, mindig természeti állapotában s csak kivételesen képekben. Fejleszteni s ápolni kell továbbá az érzékszerveket is, mert utóvégre is egyedül ezek azon csatornák, melyeken át a külvilágról értesülést nyerhetünk.

Ezek után áttérhetünk fejtegetésünk tulajdonképeni tárgyára: a *te emti* képzelemre. És ez sokkal nagyobb figyelmet is érdemel, mint az előbbi. Nyilvánulási módja számosabb, alakjai változékonyabbak, következményei fontosabbak, mint a megjelenítő tehetség.

Figyeljük meg legelőször is, miképp fejlődik ki a gyermekeknél.

Hogy a teremtő képzelem már a csecsemőnél is jelentkezik, arra elég példát nyújt a tapasztalás. Igaza van Aristotelesnek, midőn azt állítja, hogy az ember minden állat között a legnagyobb utánzó képességgel bír; s ezen állítás helyességét legkivált a gyermekeknél látjuk bebizonyítva. Alig képesek még valaminek véghezvitelére, és már utánozzák azt, a mit látnak, a mit hallanak. Minden tényök, minden szavuk magán hordja az utánzás bélyegét. Alig ébred föl a gyermek figyelme, s máris reprodukálni törekszik mindent, a mi szeme elébe került: házat épít, katonákat farag, kis konyhát rendezget magának, bábút öltöztet stb. Az ilyen játékszerű alkotásoknál a legelső a mi szemünkbe ötlük az, hogy a gyermek széttöri a legszebb játékszeret is csak azért, hogy újat csinálhasson belőle magának, tehát rombolva épít, rendez, varr vagy öltöztet. És mind ezen tevékenység az ő képzelemének szülötte, saját tervei szerint megy végbe, azon tervek szerint, a melyekhez a nagyok alkotásaiból, tényeiből leste el a példákat s a melyeket utánozni s újból létesíteni törekszik. És mily nagy az öröm, ha sikerült a munka! Valóban az a gyermek, a kinek először sikerül valamely nehézség legyőzése, valamely terv végrehajtása, nem kevésbé érzi magát szerencsésnek s nem kevésbé lesz büszke

az ő alkotására, mint akár Pythagoras az ő híres tanítételének föltalálása alkalmával! Látni a kisedő arczán, szemén, minden mozdulatán, hogy mily nagy az ő öröme s mennyire fölébredt benne a saját erejének érzete; ég a vágytól, hogy munkáját másoknak is megmutathassa s környezőinek dicsőretét kinyerhesse. Később újabb játékok, újabb tervek következnek s lelkében más és más gondolatok keletkeznek, a melyek az előbb szerzett tapasztalatokhoz társulva mind több táplálékot adnak az ő alkotó tevékenységének.

Ki tagadhatná, hogy a gyermek ezen munkássága nem a képzelő tehetség tevékenysége folytán jó létre s hogy a különféle játékoknak nem az a tápláléka?

A feltalálás alapját az utánzási vágy adja meg; követi ezt aztán az alkotó képzelem, a mely a gyermekeknél és ifjaknál kimeríthetetlen gazdaságban jelentkezik. A kis fiu úgy bánik a vesszővel, mintha az ló volna, üti, veri, nógatja vagy czirogatja, akár mint a paripát; amott egy leányka ringatja karjain bábuját, suttogó szavakat intéz hozzá; majd elaltatja, bölesőbe teszi s gondosan örkődik mellette, hogy senki föl ne ébressze. A gyermeki képzelemnek eme játékait és alkotásait mindnyájan jól ismerjük s mindnyájan tapasztaljuk, hogy mily kimeríthetetlen változatosságban szokott az a legtöbb kisednél nyilvánulni. Elég egy kicsiny fadarab s hozzá egy néhány rongyocska, hogy a gyermek az ő képzeletének segélyével személylyé alakítsa az élettelen tárgyakat. Hányan vannak aztán a kisedek közül, a kik órák hosszát önmagukra pompásan elmulatnak játékszereik között s azokkal beszélgetnek, mintha eszes élő lényekkel volna dolguk. Az ilyen gyermekeknél a társaság hiányát a képzelem képes kipótolni s a társasági ösztönnek táplálékot adni. Sajnos, hogy a társaság nélküli felnövő gyermekeknél a sokáig tartó magános mulatozás nemcsak a képzelő erő kifejlődésének kedvez, hanem egyúttal alapját vetheti meg az ábrándozási hajlamnak s az emberektől való elzárkozottságnak is.

A gyermek előtt a külvilág és annak eseményei csodás színben tűnnek föl; ő még nem tud kellő különbséget tenni a való és a költemény között. A csodás dolog nem döbent meg őt s egészen természetesen találja azt. Innen magyarázható meg s ezt jó a tanítónak komoly figyelmére méltatni — hogy a gyermek gyakran összezavarja az emlékezet — képeket a jelenlegi benyomásokkal s nem igazat mond a nélkül, hogy arról tudomása volna. A gyermek a mesét valónak képzele, tehát nem csak elhiszi a mesemondó beszédet, hanem az ő saját képzelő tehetségével képes is azt kiszínezni s a csodálatost a valóság világába varázsolni. Hogy mennyire valónak képzeleik a gyermekek a mesét, legyen elég fölemlítenünk, miképp az elbeszélés újból való elmaradásánál ha valami hibát teszünk, vagy valamely részletet megváltoztatunk, ők maguk fognak bennünket helyreigazítani. A gyermeki képzelem átalakító, kiszínező munkálkodását tapasztaljuk még akkor is, midőn a megtörtént eseményeket beszélnek el: azt, a mi nekik nem tetszik, rendesen az elbeszélésből kihagyják, vagy pedig megváltoztatva mondják el; a mi pedig érdekli őket, azt nagyítani s még szebbé tenni igyekeznek.

A gyermek a képzelem játékanak még nem tud parancsolni s a való tényeket is szereti a költészet körébe vonni. Innen származik továbbá a játék, a mulatás és a változatosság szeretete is, a mely náluk oly sokféle alakban nyilvánul. A legtöbb gyermek — mert fájdalom vannak itt is kivételek, beteges kedélyűek —

jóízűen nevetgél, tréfál, mulattatja környezetét s egyúttal maga is mulat; szereti a komikust játszani s gyakran épen a nevelésbe csap át; ha mókázni vele, mert ő is hasonlóképp tehet; figyelmét hamar megragadja a dolgok komikus oldala épen úgy, mint valamely esemény tragikus kimenetele. Mindezek táplálják, fölelevenítik képzelését s annak szabad folyását engednek. Sőt azt mondhatjuk, hogy a szépérzetnek, az esztétikai érzelmeknek is kiváló szolgálatot nyújt a gyermeki képzelemnek a játékokban mulatásban nyilvánuló működése; tapasztaljuk, hogy mily nagy vonzerőt gyakorolnak a gyermekre a fényes és kellemes alakú tárgyak, az élénk színvegyületek, a képek, a nyájas arczok s az ének vagy a zene hangjai; tudjuk, hogy mily nagy gondot fordítanak a kisdetek játékszereik felezicizomázására, elrendezésére, újból- és újból alakítására.

Ezekből a fennebb elmondottakból önként következik, hogy a gyermekeknél a teremtő képzelem minden elemének csirái megvannak s különösen a játékok által hatalmas fejlődésnek indulnak.

Zajzon Dénes.

(Folyt. köv.)

A földrajz tanítás a népiskolában. *)

Midőn arra határoztam el magam, hogy a jelen alkalommal a népiskolai földrajz tanításról egy néhány gondolatot elmondjak, elhatározásomra az a meggyőződés volt döntő befolyással, hogy a jót és helyest nem lehet elég gyakran hangoztatni és az igazság nem veszt értékéből, ha többször ismétljük is. Azok az eszmék, gondolatok, melyekről szólni fogok, olyanok, a melyekkel nekünk mint a tanügy buzgó munkásainak, jó minél többször és többet foglalkozni.

Legtávolabbról sem czélom ez alkalommal a földrajznak, mint a tanítás egyik tárgyának, a szükségét és hasznát hosszasan fejtegetni. Legyen szabad mindazáltal két nyomós érvelt főlemlítenem, a melyek hatóságos bizonyosságot tesznek a földrajz tanítás szükségére és hasznára mellett. Ezen érvek egyike a gyakorlati életre, másika pedig a szellemfejlesztésre vonatkozik.

Az elsőt illetőleg csak annyit kívánok megjegyezni, hogy a mai rendkívül mozgalmas világban, midőn nem csak ugyanazon ország különböző részei, hanem egymástól távol, sőt legtávolabb fekvő országok is a kölcsönös érdekek összetalálkozása következtében oly sokféle és gyakori érintkezésben állanak egymással; midőn egyfelől a világ majdnem hihetetlen gyorsasággal változó eseményeit tárgyaló hírlapok, másfelől az ismereteket és miveltséget terjesztő népszerű iratok olvasása a nép legegyszerűbb fiainak a konyhóba is elhatott: teljes lehetetlen a közönséges embernek is a világtól merőben elzárt és a maga mindennapi szűk körén kívül mondhatni mivel sem törődő életet folytatnia. Mai napság, midőn — ha szabad e kifejezést használnom — gőzindutazunk, villanynyal írunk és világitunk, az élet mindennapi szükségéi s a lépten-nyomon előforduló kisebb-nagyobb fontosságú események nemcsak fölhívják a figyelmet, hanem nagy mértékben ösztönzik, sőt kényszerítik az embert, hogy hazája természettani, politikai és mivelődési viszonyain kívül ismerkedjék meg nagyjában a szomszéd államokkal, az egyes földrészekkel és végül a földdel, mint az ember életének és cselekvésé-

nek színhelyével s a nagy mindenség egy parányi részével, az az világtesttel.

Ime, az egyik érv, a melylyel megvan jelölve egyúttal az a gyakorlati czél is, a melyet a földrajz tanítás egyik feladatául kell tekintenünk és lehetőleg megvalósítanunk.

A másik érv, a mely a földrajz tanítás szükségére és hasznára mellett szól, az a nagy befolyás, melyet a szellem fejlesztésére gyakorol helyes és tapintatos kezelés mellett a földrajzi oktatás. E befolyás a következőben foglalható össze: a földrajz tanítás fokozza a figyelmet, élesíti az értelmet, fejleszti az észlelő- és emlékező tehetséget, felkelti az érdeklődést a természet szépségei iránt, szélesíti az ismeret körét, növeli a képzeletet és nagyban elősegíti a beszédbeli ügyességet.

És ez a földrajz tanítás másik, szintén igen fontos czélja, a melyet figyelmen kívül hagyni nem lehet, nem szabad.

Azt hiszem, az elmondottak is meggyőznek bárkit arról, hogy a földrajz tanításának gyakorlati és neveléstani czélját kellő figyelembe véve, méltó joggal foglal helyet a többi tantárgyak sorában. Igaz ugyan, hogy a földrajz már régóta szerepel a tantárgyak közt, de különböző időben nagyon különböző sorban részesült. Kezdetben nem is volt külön tárgy, hanem más tárgyakkal: csillagászzal, természettannal vagy természetrajzzal összekapcsolva tanítatik. Később, miután Amos Comenius nyomán fölvették a rendes tárgyak közé s főleg a Franke-féle iskolák nagyon sokat tettek a meghonosításra, hovatovább mind biztosabb alapot és természetével megegyezőbb alakot nyert ugyan, de még mindig távol állott a czéltól, a melyet el kellett érnie. Nem volt megállapítva sem az anyag kiválasztása és terjedelme, sem a tanítási mód. Mindaddig természetesen, a míg ezeket a kérdéseket meg nem oldották, szó sem lehetett a földrajzról, mint tudományról. Az idő teljessége meghozta végre ezt is, bár egy kissé későre. A földrajznak, mint tudománynak, a megalapítása a jelen században két nagy német tudós nevéhez fűződik. E két tudós: Humboldt Sándor és Ritter Károly, kiknek hasznos és üdvös működése korszakot alkot a földrajz fejlődésének történetében. Előttük a földrajz nem volt egyéb, mint az emlékező tehetség lomtára: minden összefüggés nélkül egymás mellé halmozott adatok és tények élettelen halmaza, a mely egyáltalán nem volt érdemes a tudomány elnevezésére. Utánuk pedig úgy tűnik fel, mint gondosan és tervszerűen kiválasztott s egymással szoros összefüggésben lévő adatok és tények rendszeres összeállítására, a mely nemcsak pusztán leírja az ember életének és működésének a színhelyét, a földet, hanem vizsgálja és megmagyarázza azokat a hatásokat, a melyeket a különböző tényezők egymásra gyakorolnak; kutatja azokat az okokat, a melyek a földet és a rajta észlelhető jelenségeket létre hozták; végül kimutatja, hogy szabályszerű s épen ezért örök törvények szerint történnek a föld összes életjelenségei. „A tudományos földrajz — mondja Ritter — nem úgy tekinti a földet, mint a szervetlen természetnek élettelen halmazát, hanem úgy, mint igazán és pedig nagyon sajátágosan szervezett és szüntelen tovább fejlődő testet, a mely fokozatos fejlődésének csiráit önmagában hordja. Ez adja meg a földrajznak az egységet; csak ezen éltető elve által lesz egésszé; csak ezzel lesz képesítve, hogy systemáját rendszeresen előadhassa és kifejthesse; csak

*) Fölölvastatott a kolozsmegyei tanító-testület közgyűlésén Kolozsvárt, 1886. október 30. án.

ez által lesz az emberi elmének egyik képző tudományává s a tudományok láncolatának egyik szükséges szemlé."

Mivel a földrajz jóval nagyobb kiterjedésű és sokkal többet magában foglaló tudomány, mintsem a népiskolában kimerítően tárgyalni lehetne, főleg két dologra kell kiváló figyelmet és gondot fordítanunk, ha azt akarjuk, hogy fáradságunkat kellő siker koronázza. E két dolog: a tanítás anyagának czélszerű kiválasztása s elrendezése és a módszer helyes alkalmazása. Mindkettő egyaránt fontos és lényeges, annyira, hogy minden habozás és túlzás nélkül bátran elmondhatjuk: e kettőn fordul meg a földrajz tanítása.

Az anyag kiválasztásánál úgy kell eljárunk, hogy a földrajz túlságosan bő anyagából, a tudásra méltó adatok és tények nagy tömegéből a lényegést választjuk ki csupán, de úgy, hogy a tanulók elméjét ne halmozzuk el az adatok sokaságával és mégis közöljük velök mindazt, a mire a kitűzött cél valóstítása végett szükségök van. Felette nagy ügyességgel és tapintattal kell e feladat megoldásánál eljárunk, mert a felette sok adat közlésének az a káros hatása van, hogy a tanítást szárazzá és unalmassá teszi, a minnek viszont az a természetes következménye szokott lenni, hogy a tanulók elvesztik minden kedvöket a tárgy iránt.

A lényeges részek kiválasztására nézve szolgáljanak irányadóul a következő észrevételek. A hegyek ismertetésénél csak a nagyobb és jelentékenyebb hegy-csoportokat vagy hegyláncokat tárgyaljuk, mivel a magára álló hegyek vajmi ritkán fordulnak elő a föld felületén s még ritkábban gyakorolnak valami jelentékeny befolyást a környékre. A hegyek rendszeren egymással összekapcsolva hegyesportot vagy hegyláncot alkotnak és ezért úgy tünnek fel, mint azok tagjai. Ebből világos tehát, hogy az egyes hegyek fölemlítése teljesen meddő és hiábavaló. Legfőlebb annyira mehetünk e tekintetben, hogy egy pár csúcsot említsünk meg valamely nagyobb hegyláncban vagy hegyrendszerben. A hegyek magasságát, a mely csupán az emlékezetet terhel minden szellemi haszon nélkül, mellőzni kell.

A hegyek tárgyalásánál nem szabad megfeledekezünk a nagyobb völgyekről és hágókról vagy átjárókról, a melyek a közlekedésre nézve igen nevezetesek. Hegyes vidékeken az utak rendszeren a völgyeket követik, mint a folyók, és így a völgyek azokat a természetes utakat jelölik, a melyeken az emberek a hegyek belsejébe hatolnak. A völgyek e mellett még azért is figyelmet érdemelnek, hogy a hegyeket tagolják, a mi égalji tekintetben érdemel figyelmet. A tapasztalat ugyanis azt bizonyítja, hogy azok a hegyek a legridegebbek és legnéptelenebbek, a melyekben vagy egyáltalán nem, vagy csak kevés számmal található völgyek.

A folyók közül elég lesz a nagyobbakat és nevezetesebbeket tanítani, a melyek vagy mezőgazdasági, vagy kereskedelmi tekintetben kiváló figyelmet érdemelnek. A sok apró és jelentéktelen mellékfolyó felsorolásánál hasznosabb szolgálatot teszünk, ha a folyók mellett lévő nevezetesebb helységeket említjük meg, figyelmetvetve a tanulókat, hogy a helységeket többnyire a folyók mellé építették, mivel ezek voltak a természetes közlekedési vonalak; hogy ipar és kereskedés által virágzásra emelkedett városok a hajózható nagy folyók mellett találhatók.

A termények és állatok közül csupán azokat em-

lítsük meg, a melyek valamely vidéket kiválóan jellemeznek!

A népesség tárgyalásánál a statisztikai adatokat mellőzni kell, vagy legfennebb nagyon kevés közölhető belőlük. Itt a fő súlyt arra kell fektetnünk, hogy a tanulók a lakosok megoszlásával, foglalkozásával, életmódjával, vallásával és nemzetiségével ismerkedjenek meg nagyjában.

A helységek ismertetésénél a kisebb és jelentéktelenebb helységek, valamint a nagyobb helységeken található épületek, intézetek, egyetek és más hasonló adatok fölemlítését bátran elhagyhatjuk, mivel megtartásuk nem jár semmi maradandó haszonnal. A helységek leírása rendszeren a legunalmasabb rész a földrajzban, de tőlünk függ, hogy érdekessé és vonzóvá tegyük, a mit az által érhetünk el, ha az említett adatok felsorolása helyett kiemeljük az illető helységek földrajzi előnyös fekvését és helyzetét, vagy elmondjuk a hozzájuk fűződő nevezetesebb és tanulságosabb történelmi eseményeket röviden, nagy és jellemző vonásokban, hogy annál inkább megragadjja a tanulók figyelmét és tovább maradjon emlékezetökbön.

A helységek népességét, melyből egyáltalán nem tudnak a tanulók helyes fogalmat alkotni magoknak azok nagyságáról, ne tanítsuk. Valamely helység nagyságáról csak úgy tudunk helyes fogalmat nyújtani a tanulóknak, ha azt valamely előttünk már ismeretes helységgel hasonlítva össze megmondjuk, hogy ennél hányszor nagyobb vagy kisebb. Ha tehát valamely ország vagy földrajz nagyobb helységeit akarjuk megismertetni, helyesebben járunk el, ha a helységeket nagyság szerint emelkedő vagy szálló sorban csoportosítva tanítunk be közülök egy néhányat; mintha népességüket tanítjuk meg. Az öt földrész eltanítása után a föld legnagyobb városai közül egy néhányat hasonló módon csoportosítva megtaníthatunk tanítványainknak.

A tananyag elrendezésénél szem előtt tartva a tanulók értelmi fejlettségét és tapasztalati körét, úgy kell eljárunk, hogy képesek legyenek a növendékek a közölt anyagot teljesen felfogni és elsajátítani. Kezdjük a tanítást tehát a legegyszerűbb és legközelebbi fogalmakkal és emelkedő rendben haladjunk fokozatosan tovább az összetettebb, általánosabb és távolabbi fogalmakra. Ezen eljárás mellett az általános fogalmak mintegy önmaguktól származnak az egyszerű fogalmak összetételéből. A tanulókra nézve a legközelebbi, legegyszerűbb és legkönnyebben megérthető az a hely lévén, a hol épen vannak, ennek a helynek a földrajzi megismertetésével kell kezdenünk a tanítást, és mind szélesebb szélesebb körre terjeszkedve ki haladunk tovább. E szerint a tananyagot következőleg csoportosíthatjuk: tanterem, az iskola épülete, udvara, kertje, az a ház-sor és utca, melyben az iskola van, a helység. annak környéke és határa, az a földrajzilag egységes vidék, melyen az illető helység fekszik, a szomszéd szintén egységes vidékek, míg az egész hazát megismertetjük, a hazával szomszéd államok, az egyes földrészek és végül az öt földrész összefoglalva s a földgömbön bemutatva.

E helyen szükségesnek tartom fölemlíteni s hangsúlyozni, hogy hazánk ismertetésénél, a tanítás nagyobb és maradandóbb sikere érdekében, szakítani kellene valahára azzal a régi, határozottan helytelen és ma már túlhaladott eljárással, hogy megyénként tárgyaljuk a közlendő anyagot. Ezen eljárás ellen több alapos kifogás emelhető. Nevezetesen ezen eljárással a tárgyat

annyira elaprózzuk és oly sok adattal terheljük meg a tanulók emlékezetét, hogy tanításunknak kellő sikere nem csak nem lehet, de jól meggondolva nem is várható. Avagy miként tudjon a tanuló Magyarország hegyeiről és fajairól hű, teljesen összefüggő képet alkotni, ha így szétdarabolva részenként ismeri meg. Azt sem szabad felednünk, hogy a megyei felosztás nem állandó, hanem gyakori változásnak van alá vetve; éppen azért önkényesen és természetellenesen járunk el, midőn a változásnak alá nem vetett hegyeket és folyókat megyék szerint különböztetjük meg. Ha pedig megyék helyett olyan vidékeket veszünk fel a tanítás alapjául, amelyek egyöntetű, közös természeti tulajdonságokat tüntetve fel az egység és állandóság bélyegét viselik magukon, nemcsak hű és összefüggő képet nyernek a tanulók az illető vidékek hegyeiről és folyóiról, hanem maradandó, állandó ismeret birtokába is jutnak. Hazánkban ilyen természetes felosztás alapján a következő vidékeket találjuk: Délkeleti Felföld, Nagy Alföld, Dunántúli dombos, hegyes vidék, Kis Alföld, Északnyugoti Felföld, Északkeleti Felföld és Horvát-Tótország. Egy-egy ilyen vidék természettani viszonyainak ismertetése után, tárgyalnók rögtön a rajta lévő megyéket. A megyékről vajmi keveset kellene nekünk mondani ilyen eljárás mellett, mert a tanulók magok tudnának beszélni a tanultak nyomán a megyéket jellemző tulajdonságokról. A megyék illetén tárgyalása igen jó alkalmat nyújt egyúttal az ismétlésre. Meg vagyok győződve, hogy ilyen eljárással a tanítás növendékekre nézve sokkal könnyebb, élvezetesebb és sikeresebb lesz, mint ha a régi mód szerint a megyei részletes ismertetést követjük.

(Folyt. köv.)

Hazai elem a népiskolában.

Álljunk a közművelődés szolgálatában! Igen, ott álljunk, mert társadalmunk életfáján szomorú kórtünetek tapasztalhatók; nemzeti fennállásunk, — melyet egy ezred évi küzdelmes élet; a megújuló s legtöbbször egyes en állami létünk megsemmisítésére irányzott bős, dúló csaták csak meggyengíthettek, — alapjában van megtámadva. Egy ezredéves kínos szenvedés, dicső mult megünneplése várható a közel jövőben; egy alattomos, minden eszközt megragadó panszláv és panromán izgatás látható a jelenben. S miért mindez? Azért, mivel kiket egy ezredév társadalmi közössége, nyomasztó sulya, közös öröme nem volt képes egy test és lélekké lenni; mivel kikenél a föld ugyanazon természeti rokonsága; kikenél a folytonos érintkezés, az egyenlő mult és egyéb közös viszonyok a méltányosan és jogosan várható egy érzetet, egy gondolkodást nem eredményezhették: azok minden egyébnek szeretnek látszani és lenni, mint azon nemzet testének, melyhez a közös viszonyok csatolják.

Szívet, lelket szomorító, nemzeti elerőtlenedésünk oly irtóztatós tanubizonyosságát, rettenetes tényét látjuk, ha vizsgáljuk szűkebb hazánk, Erdély némely helyeit, Erdélyét, mely „jobb keze hazánknak“ hol a magyarság, vele a magyar jellem, érzet, kiveszendőben van.

A baj kuforrását sokan, sokféleképpen, saját néz-pontjából mindenik helyesen fejtette meg. De nem elég megfejtése, szükséges annak beszüntetése. S hogy a baj elérte azon fokot, melynél tovább haladnia nem szabad a nélkül, hogy még a remény is el ne vesszen

jövönk iránt, mutatja azon lelkesedés, melyel felkaroltatott az E. M. K. E., melynek célja a hazafiság fejlesztése nemzeti irányu művelődés által. Rövid pár év alatt százazreket tenni ily célból a haza oltárára, a mily magasztosan mutatja fajfennállásunk ösztönét, épp úgy mutatja, hogy nemzeti létünk érdekében tenni minden igaz hazafinak szent kötelessége.

Az első lépés meg van téve, de itt megállapodunk nem szabad; hosszú évek során össze lehet, össze kell gyűjteni azon alapot, mely az egyet üdvös munkájához okvetlen szükséges. És hisszük, hogy ez meg is lesz, mert mit egyesek, társadalom s különösen az állam több század alatt elmulasztott, helyre kell pótolni, helyre rövid idő alatt

Nincs célunkban az egyes helyeken oly rémesen eljlesztő nemzeti elerőtlenedés kórtünete ecsetelése; nem fejtegetjük annak külső és belső okait; nincs célunkban annak kimutatása, hogy miért nem lesz a több nemzetiség között élő magyar németté vagy százaszá, kinek — tagadhatlan — magasabb kulturája van, és miért sülyed az alantasabb elembe, miért tótosodik, oláhosodik? Ezt nem tesszük, hisz fejtegetése hosszúra nyulna. Még az eloláhosodás meggátlása végett minden nemes ügyért oly melegen lángoló, semmi áldozattól vissza nem riadó *Gróf Kuun Kocsárd* által oly praktikuson használt azon intézkedést, hogy egy magyar leánynak 50 frt nászajándékot ad, ha oláh. vagy eloláhosodott legénye lesz vőlegénye — sem említendő, ha a cél elérésére oly jó és biztos eszköznek nem tartanók. Célunk csak az, hogy — mivel a nemzeti kérdés a tanügyet is igen közölről érinti, — habár főbb vonásokban is kimutassuk: mit tehet a tanító a nemzeti érzület fejlesztése érdekében.

E kérdés minket nevelőket legközelebről érdekel. Azonban szerény viszonyok közt élve, szerény, kis körü lehet munkásságunk, valamint annak eredménye is. S bár a nagy mondások korát éljük, hol a nagy többség csak azért is szeret nagyot mondani, hogy ez által nagynak látszassék; hivatásunkat, a helyzetet, melyben vagyunk, a kört, melyben munkálkodunk színes üvegen vizsgálva, oly rózsaszínűnek látja: azért tudjuk, tapasztaljuk, hogy kis körünkben bár a legtisztább meggyőződéssel, önzetlen odaadással munkálunk is, eredménye vajmi kevés.

A nemzeti érzület fejlesztésére sokat, igen sokat tehet a tanító, de hol az már elveszett, visszaszerzésére igen sokféle eszköz felhasználása szükséges, melyek tekintélyes része nem áll rendelkezése alatt; hanem a rendelkezése alatt lévő eszközök felhasználása egyesítve a mások kezében lévő hatalommal; az eredmény el nem maradhat.

A nemzeti kérdés bármely rangú és nyelvű tanítóra nagy befolyással kell hogy legyen. Azonban ne hogy félreértessem! E hazát ha különböző nemzetiségek lakják is, de azok a hazának fiai, s én az embereken a hazafit szeretem látni. Hazafiai érzelmüket csak hogy kifejezzék szóban és tettel, ez a fő. Így a nyelv másodrendű kérdés lesz, mely ily formán hamar megszűnne kérdés lenni.

A tudományban nagyon sokszor felmerült már azon kérdés, hogy az ember ember-e inkább, mint hazafi. Véleményem szerint fölösleges, de a nemzetek élete folyására mély benyomást gyakorló munkát végeztek azok, kik az embert és hazafit hivatásukban megkülönböztették, mert az egymás mellett nagyon is jól megtér. Hisz

emberek vagyunk, s mint ilyeneknek közösek a tulajdonságaink, érdekeink, rendeltetésünk. De „az emberi tehetség csak parányi lámpa, mely egyszerre csak keskeny kört tölthet meg fényével, s ha egy helyről más helyre hurczolatik, sötétséget hagy maga után; igaz ebből kifolyólag, hogy az ember bármily nagy anyagi vagy szellemi erőt nyer örökül, működése csak egy bizonyos térre terjedhet ki. Kisebb körben a családok, melyre működésünk kihat; az élet által kitűzött azon nagyobb tér, hol mind saját, mind embertársaink javára munkálhatunk: a haza. Ember és hazafi elválasztlan egymástól, mert: „Mi a haza, mint a legszentebb kapcsolatokkal egybefoglalt emberek társasága.“

Számtalan bizonyítékot hozhatni fel arra, hogy az ember és hazafi között józan gondolkodással ellentét nem lehet. De a bizonyításra szükség nincs. Érezzük azt, éreznie kell mindenkinek.

A haza földje az ő természeti tulajdonságaival, az állami és társadalmi közösségek, az ugyanazon események mind közre működnek, hogy a honpolgárok között a szorosabb összetartási rokonság megszilárduljon, fokozódjék. De itt sokat tehet a tanító úgy is mint nevelő, úgy is mint népnevelő.

Nézzük meg hogyan?

Nincs a tanításnál oly tárgy, mely kapcsolatba nem volna hozható a nemzeti érzés fejlesztésével. Kezdjük csak legelől! Megdönthetlen azon lélektani igazság, hogy a gyermek szellemét csak úgy fejleszthetjük legbiztosabban, ha először az őt környező dolgokkal, tehát melyeket könnyen észre vehet, ismertetjük meg s csak ezek megismerése után fordíthatjuk figyelmét a távolabbi s általánosabb dolgok felé, hol azonban az összehasonlítás s a különbségek kiténtetése el nem maradhat.

Ki van a gyermekhez közelebb, mint az apa, anya, a hely hol született? A nevelés, tanítás innen indul ki. Beszél a tanító az apáról, anyáról s ezek folyamán a fogékony gyermeki szívbe csepegteti a gyermeki szeretet törvényeit. Beszél a község jeleni és múlt történetéről, melyet a gyermek könnyen tudhat s így tovább míg az egyes történeti események láncolata megértésig vezetheti.

A történetírók — nagyon helyesen — már szakítani kezdtek azon meddő iránnyal, hogy a történetnél az egyes uralkodók élettörténete volt a legfőbb, felcizfrázva viselt háborúval, míg ellenben a nép kulturális állásáról elvéve emlékeztek meg. Az ily történetnek s az ily történet-tanításnak nem sok értelme van. Hisz mi lehetne fontosabb és szebb feladata a történettánításnak, minthogy általa a kultúra iránt fogékonyság ébresztésék, s hogy úgy a múlt, mint a jeleni történeti események iránt kellő érdeklődést fejtsen ki. Történetünk gazdag korszakalkotó eseményekben és korszakot alkotó nagy honfiakban és honleányokban. Tanításunkkal czélt értünk, ha növendékeink az eseményeket ismerik; azok előidézőiért lelkesülni tudnak, s példájukon haladni készek.

Vagy vegyük a tanítás egy más oldalát. A gyermek ismeri azon helyet, hol született, de a tanító sok olyat beszélhet róla, mit ő még nem tudott, nem hallott, sok oly természeti szépségre figyelmezteti, melyeket láttak ugyan, de figyelmök nem volt rá felhiva, azok őt hidegen hagyták. Ha már a helység meg van ismerve, csak azután haladhat a tanító a szomszéd helységek megismertetésére. S így tovább, míg a gyermek a hazáról s azon túl az egész világ-egyetemről fogalmat alkothat.

De még a természettan és rajz s úgy a többi tárgyak tanításánál is ily formán haladhat. Először csak

azon természeti tünemények taníthatnak, melyeket a gyermek már látott, sőt még okát is tudja adni s így tovább. A természetrajznál a ház körül lévő állatok, növények és ásványok ismertetéséből indul ki s halad a nem ismertek tárgyalására.

Ily eljárást követel tőlünk az észszerű paedagogia. Ily eljárást kell követnünk, ha az emberi természetre alapított paedagogiának hivei akarunk lenni. S ilyet is követünk, s ez csak a mellett bizonyít, hogy a hazai elemnek fő fontossága van az iskolában.

Tehát hazai elem a népiskolában! Az az oktatásunknál oda kell törekednünk, hogy a tananyagnál fő súlyt fektessünk a hazai dolgokra; hogy a haza népének gondolkodás módját, jellemét, erkölcsét vegyük alapul. S mert a tapasztalat szerint a különböző népek saját jellemmel, saját gondolkodással és szokásokkal bírnak, s mert a természet azt követeli, hogy a gyermek azon nép szelleme szerint neveltessek, melynek ő is tagja: önkényt következik, hogy a nevelésnek át kell hatva lenni azon nemzeti érzéstől, mely nemzettestnek a nevelt gyermek, a leendő ember, állampolgár kiegészítő részét kell hogy képezze.

Nemzeti nevelést azért a gyermeknek, oly nevelést, melynek minden izéből a magyar hazafi tiszta gondolkodása, nemesen érző szíve, érzése, jelleme sugározzon ki.

Fő dolog az, hogy a gyermek megismerkedjék hazája természeti és polgári viszonyaival, történetével. Ezt parancsolja, ha semmi egyebet számba nem veszünk is, az észszerűség, hasznossági elv. Ugyan mi nagy érdeklődést kelthet a gyermekben egy idegen ország óriási folyója, rengeteg nagy hegye, — melyek jók ugyan tudni, — de sokkal inkább érdeklik őt s talán sokkal több hasznát is fogja venni, ha megismeri helysége, országa viszonyát s megtanul azokhoz alkalmazkodni.

De nem csak a hazai tárgyak, a nagy fontosságú hazai elemek, első és legnagyobb tényező a történet s így az olvasmányok, mese, elbeszélés, melyek a hazai életből merítve, a hazai gondolkodás bélyegével legyenek.

A hazafiság, nemzeti érzület fejlesztésénél a történeti résznek jutott az oroszlanrész. Itt kell a gyermek szívébe csepegtetni a tiszta hazaszeretetet, melyre a viszonyok alakulása, s a nemzetiségi áramlatok mérges csókja, megsemmisítő ölelése hatást nem gyakorol. Legyen a tanító a hazaszeretetnek, közügy iránt lelkesedésnek mintaképe; legyen a gyermek kezébe adandó könyv minden ízében magyaros, magyar szellemű.

Jó tudni neki a világ eseményekre nagy belolyást gyakorló Xerxes, N. Sándor, Napoleon viselt dolgait, de elengedhetlenül szükséges tudni Árpád, Szt. László, Hunyadi, Rákóczy stbiekről. Nem csak tudni kell róluk, de tudni kell az akkori nemzeti érzületről, melynek azok hű képmásai. S bár így vagyunk meggyőződve, mégis olvasókönyveinkben inkább találkozhatni az előbbiekkal, mint az utóbb nevezettekkel. Nem mondom ezzel azt, hogy iskoláinkból minden idegent kiűzzünk, csak azt, hogy tárgyalásuk miatt a hazai ne szenvedjen.

Azért még egyszer: vessünk széles alapot a hazai elemnek népiskoláinkban, s ha a föld magyar s bizva fajunk önfenntartási erejében, magyar is fog lenni, legyen nevelésünk magyar nemzeti minden rendű és nyelvű iskolában. Még akkor is későre lehet magyar nemzeti érzületről beszélni, mert nyelv és nemzetiség dolgában az anya minden, *) a tanító csak azután. De

*) Erről szerkesztő úr b. engedelmével jövő alkalommal többet.

azért a haza iránti kötelességünk megteesszük, mert annak jótékony hatása utóvégre is meg fog látszani s aztán „bizony, bizony a mi jót vetünk az életben, megjön annak valahára aratása is, mert él főtöttünk az irgalom és szeretetteljes jutalmazó Isten“ megjutalmazza munkánkat.

Pap György.

EGYESÜLETI ÉLET.

A maros-tordamegyei tanító-testület 9-ik rendes közgyűlését 1886 november hó 3-án Sz.-Régenben a városház nagytermében tartotta meg, melyet a rendkívül szép számmal egybegyűlt helyi és vidéki tagok, tanügy barátok a ref. főiskola helyiségében Keresztesi Ferencz és az izraelita iskolában Soós László tagtársak által tartott gyakorlati tanításai meghallgatása után zsufozásig megtöltötték.

Lénárt József közszeretben és tiszteletben álló tantestületi elnök emelkedett szellemi s eszmékben gazdag megnyitó beszéde zajos éljenzéssel fogadtatott s emlékkönyvbe vétetett.

Elnöki előterjesztések tétettek a következőkről:

a) Tantestületünknek az Eötvös-alapba beállításáról 100 forinttal,

b) Olvstatott özv. gr. Bethlen Istvánné, sz. gr. Teleki Ilona ő nagyságának, mint megválasztott tiszteletbeli tagnak köszönő irata.

c) Elnök tudatta: hogy Maros-Tordamegye földrajza megírására az egyesület pénztárából kitűzött 50 frt pályadíj mellé a br. Bánffy János Endre alapítványából 50 frt lett adományozva.

Az előbbeni pont kapcsán Deák Lajos kir. tanfelügyelő jelenti, hogy ugyanazon alapból a segély-egyesület javára 50 frt, a pénztár gyarapítására újabban is 100 frt adományoztatott.

Mindkét jelentés örvendetes tudomásul vétetett, a kegyes adományokért hálás köszönetét nyilvánítja a közgyűlés, a mi jegyzőkönyvi kivonatban megküldetni határozatott. Tekintve azt, hogy ezen adományok kieszközölése megyénk érdemdús kir. tanfelügyelőjét illetik, ki már számtalanszor bebizonyította, hogy tantestületünk úgy szellemi, mint anyagi előhaladását mennyire szívén hordja, részére is a közgyűlés teljes elismerését fejezi ki.

Gönczi János tantestületi főjegyző olvasta fel jelentését tantestületünk évi működéséről. A gondosan egybeállított jelentés megörökítés végett emlékkönyvbe tétetett, melyből a következőket jegyezzük meg: választmányi ülés tartatott 7; köri gyűlés 13; közgyűlés 1; gyakorlati tanítás 22; értekezés, felolvasás 16; könyvismertetés 5; szabad előadás 4; emlékbeszéd 1; szavallat 4. Tantestületünk jelenlegi létszáma: tiszteletbeli tag 9; alapító 21; pártoló 73; rendes tag 157. Összesen 260.

Jelen közgyűlés alkalmával növekedett egyesületünk létszáma 4 taggal v. m. 2 rendes, 1 pártoló és 1 alapító taggal, tehát összesen 264.

Tályai György maros-szt.-királyi és Pallós Albert görgény-szt.-imrei tanítók értekezései a közgyűlés elismerését érdemelték ki; előbbi értekezett „A tanítók társadalmi állásáról,“ utóbbi a „Népiskolai közegészségügyről,“ mely egy magyar arany jutalomban részesített s mint a nmlt. vall. és közoktatásügyi miniszterium által kitűzött tételek egyike fel is terjesztetett a Lőrincz Dénes által a „Természetrájk oktatásáról“ irt szintén egy arannyal jutalmazott dolgozattal együtt.

A tárgysorozat rendén a kiküldött bizottságok jelentései következtek. A pénztár és könyvtár megvizsgálására kiküldött bizottságok jelentései örvendetesen vétettek tudó-

másul, e bizottság azon ajánlata, hogy a jövő, illetve a jelen évben 50 frt tisztán paedagogiai művek vásárlására fordíttassék, a közgyűlés által elfogadtatott.

A gyakorlati tanítások szintén sikerülteknek nyilvánítottak.

A tárgysorozat 9-ik pontját képezte a tisztújítás.

Lénárt József, ki tantestületünknek 6 évig volt ügybuzgó elnöke a központból való elköltözése folytán mély érzéssel, meleg szavakban köszönte meg tantestületnek a benne helyezett bizalmat, kijelentvén úgy a maga, mint többi tisztársai nevében leköszönését.

Deák Lajos kir. tanfelügyelő tantestületünk nevében emelt szót a hivatalától visszalépett elnökhöz. Hiven ecseztelte nevezettnek nem csak 6 évi elnöksége, de az azt megelőzőleg is tantestületünk és a népnevelés érdekében felmutatott önzetlen, fáradságot nem kimélő munkásságát; feltüntetve érdemeit, melyek mind tantestületünk szellemi és anyagi felvirágzását idézték elő. A mily meleg részvétellel és érzéssel hangoztattak el megyei tanfelügyelőnk szavai, éppen oly érzést keltett tantestületünk minden tagjaiban elnöknek az elnöki tisztától való távozása. Hogy azonban némi jutalmat juttasson ügyeinket mindig oly melegen vezető elnökének, szót emelő indítványa folytán általános közfelkiáltással tiszteletbeli elnöknek választatott meg s a diszokmány elküldésével a választmány bizatott meg. A megválasztott tiszteletbeli elnök, ezen kitüntetést szintén és újlag is igen szép szavakban köszöné meg.

Tantestületünk tisztviselői általános közfelkiáltással választattak meg: Elnök Lakatos Sámuel, collegiumi tanár. Alelnökök: Kerekes Sámuel és Nagy Lajos, polg. isk. tanárok. Főjegyző: Gönczi János. Aljegyzők: Pál György é Hartly János. Könyvtárnok: Dubóczi György. Pénztárnok^s Szekeres Elek. Választmányi tagok: L. Bálint Dénes, Baue^r Teréz, Bartha György, Breuer Márk, Deák Lajos, Koncz József, Molnár János, Petri Jánosné, Tályai György és Vas Tamás.

Végül a nyilvánosság terén is eli-merést érdemel Krausz Vilmos sz.-régényi izraelita tanító és lelkes nagylelkű adománya. Mint tantestületünk egyik legbuzgóbb, sikeresen működő tagja áthelyezése folytán mély érzéssel vett búcsút tagtársaitól. S hogy tantestületünknek nemcsak szellemi előhaladását igyekezett emelni, azt most a midőn annak kebeléből végkép eltávozik, megmutatta azzal, miszerint annak anyagi gyarapodását is mennyire szívén hordja az által, hogy továbbra is annak pártoló tagja lett, és 100 írva száz darab tisztán paedagogiai munkából álló könyvtárát tantestületünk görgényi főkönyvtárának adományozta, azon kikötéssel, hogy az a szászrégényi iskolák valamelyikében helyeztessék el. Szép tett egy egyszerű tanítótól.

A közgyűlés sajnálatát fejezte ki e tagtárs távozása felett, kiben tantestületünk egyik igen munkás tagját veszté el. Adománya zajos éljenzésekkel fogadtatott. A gyűlés nevében kir. tanfelügyelő mondott köszönetet, kinek indítványa folytán az elismerés és köszönet jegyzőkönyvi kivonatban megküldetni határozatott.

Ezek, több kebli ügyek és indítványok letárgyalása után Lakatos Sámuel újonnan megválasztott elnök, kiben tantestületünk méltó utódját látja elődjének, rövid de magvas, eszmékben dús szavakkal zárta be d. u. 2 órakor a közgyűlést.

A gyűlés után a városi szállodában közebéd volt, melyen 66-on vettek részt, ott láttuk a város derék polgármesterét, főkapitányát s több igen tekintélyes tanügy barátot. A sz.-régényi rendező bizottság fáradozásaiért elismerést érdemel

Gönczi János.

I R O D A L O M.

ABC és Olvasókönyv. Szerkesztették: *Kapi Gyula*, a soproni ev. tanítóképző igazgatója; *Pap József*, a soproni ev. tanítóképző gyak. isk. vezetője és *Pasch Lajos*, soproni ev. tanító. Budapest, 1886. Kiadja: *Hornyánszky Victor*. Ára kötve 22 kr.

„Protestáns népiskolai könyvek tára“ czim alatt jelent meg ez „ABC“ mint a vállalat 1-ső számú kiadványa. Megjelenése előtt mint kézirat a Dunán túli ev. egyházkerület népiskolai bizottsága által az *ABC* átvizsgálva s elfogadva lett, csak azután került sajtó alá, előnyére az *ABC*-nek. Előre meg kívánom jegyezni, mi a vállalat cziméből következtethető, hogy nem felekezeti, hanem vallás-erkölcsi irányu, használhatja ezt minden felekezettel.

Az *ABC*-hez kiadó és szerkesztők külön egy ismertetést is csatoltak, mi által művek átértését, beosztását, menetét, irányát, az elveket, melyek szerint szerkesztve lett igen érthetővé tették, s főleg véleményét alkotni megkönnyítették.

Szerzők által követett elveket: hogy a betűk rendezése inkább az olvasásra való tekintettel történt, hogy 2 szakaszban a két és több tagu szók szótagokra osztattak, hogy a nagy betűk nincsenek szétszórva az olvasmányok közé s a csoportonként felvett nagy betűkre csak annyi gyakorlat van felvéve, mennyi azok begyakorlására éppen szükséges és elégséges s a betűk nem húzódnak az egész *ABC*-én végig, hanem a III. szakaszban befejezettek s erre jó a IV. szakasz mint olvasókönyv, vallás-erkölcsi és társadalmi életre vonatkozó rövid olvasmányokkal, hogy a műben mindenütt találkozzunk szörszerint vehető közmondásokkal, talányokkal, rövid versekkel: mind helyesen kiválasztott irányelveknek tartom, melyek pontosan keresztül is vitettek.

De lássuk ezen elveket kissé világosabban.

Hogy az *ABC* író a betűk rendezését inkább az olvasásra, mint az írásra való tekintettel állapítsa meg, mindig nézetem volt, mert az olvasás nehezebb a kezdő tanulónak, mint az írás. Az írásra már az előgyakorlatok elkészítik az 1-ső osztályos tanulót, míg az olvasásra az olvasási előgyakorlatok csupán elvontságuk miatt nem annyira, s igen jó, ha az *ABC* e tekintetben segítségünkre jó. Szerzők azonban a betűk írhatóságát sem hagyták figyelmen kívül, ez okból maradt hátrább a húzamosan hangoztatható *s*, *z* és legáltal a *k*, mint a kis betűk legnehezebben írható alakja. A nagy betűk egymásutánját pedig éppen azok írhatósága szerint — előbb a könnyebbek, hátrább a nehezebbek — vannak rendezve, hol már csakugyan az írás a nehéz; hangja már kis alakjáról ismeretes. Így jönnek előbb azon nagy betűk, melyek leginkább megegyeznek a megfelelő kis betűvel. Igen helyén találok, hogy minden nagy betű alakja mellett ott van mint emlékeztető annak már kis alakja is. Nem felesleges, hogy *ABC* elején ott találjuk az írás előgyakorlatait 10 pontban, melyek szintén mintául szolgálhatnak a gyermekeknek.

A két első szakaszban a szók mindannyian tagokra vannak osztva. Ez szintén előnye a műnek. A hosszabb szók kiolvasását s azokból mennyit kell egyszerre kiolvasni, nem elég egy pár példával bemutatni; legyen minél több a gyakorlásra. Kezdetben a szók tagokra osztását könnyítő segítségnek tartom.

A betűkre következő gyakorlatok éppen elégségesek. Eleinte egy pár sor, több betű után egy fél, később egy egész oldal. Ennyi vagy kevesebb több a csoportonként felvett nagy betűkre. Míg az ismert Gönczy *ABC*-ben minden betűre kétannyi gyakorlat jut, a nagy betűkre 5—6 oldal. Így végzi be ez *ABC* a egyszerű kis betűket a 23-ik a G-féle a 38-ik; az összetett kis betűket a 39-ik a G-féle a 64-ik; a nagy betűket ez a 57-ik a G-féle a 106-ik oldalon. Így jön ezután az *ABC*-hez egy kis olvasókönyv 15 oldalon, míg a G-félében itt van kevesebb 12 oldal. Ez *ABC* terjed 72, a G-féle 120 oldalra. E felszámítással nem akarom azt mondani, hogy az *ABC* minél rövidebb legyen, de igen azt, hogy hosszúra ne nyuljon.

Ha meggondoljuk, hány szók lehet egy 120 lapra terjedő *ABC*-ben s az nagyobbbrészt a betűk kedvéért mind más-más szó s ezt mind értelmezni kell, ha eszünkbe jut, hogy a nyelvtanításnak és

nyelvtannak is alapját a népiskola 1-ső osztályában kell megvetni az *ABC* alapján: igen sok munka áll egy lelkiismeretesen dolgozó tanító előtt. Száz lapot véve s minden lapra csak 10 új szót, ez már 1000 szó. Ennél pedig több van még ez *ABC*-ben is. Ennyit előbb olvasni megtanítani, azután értelmét is, nem kis munka. Ezért tudom méltányolni szerzők *ABC*-je rövidegét, illetőleg nem terjedelmes voltát.

Ez *ABC*-ben maguk az olvasmányok is rövidek.

A G-féle *ABC* végén 12 oldalon ad 9 olvasmányt, 8 verset, addig ez olvasmányi részben ad 15 oldalon 16 olvasmányt; 2—2 verset.

A rövid könnyebben tárgyalható, könnyebben érthető s igen kedves a gyermek előtt. Ez olvasmányok és versek részben elbeszélők, mi szintén az 1-ső osztályos kezdő olvasónak inkább megfelel, mint a leirók.

Az olvasmányok beillenek a beszéd-értelemgyakorlatok körébe, a gyermekek értelmének megtelelők, mindeniket jól megvalogatott vers követi s elrendezések az *ABC* kinézését igen kellemesé teszi.

A könyv papira, a betűk tisztasága az *ABC* egész kiállítása a hasonló könyveket felülmúlja s talán ezért lett ára kötve 22 kr, mi elterjedését aligha nem gátolja.

Az apró betűket mellőzi, mit csak helyeselhetek, mert ez szolgáltatja az 1-ső osztályban az alkalmat, hogy a gyermekek a betűket igen közelről olvassák.

A felvett nagy j helyett a rövidebb alakot ajánlom használni. A betűket először az írka vonalai közt bemutatni, szintén kívánatos, mi mintául szolgálhat arra nézt, hogy az iskolába a betűk hogy irandók.

Előnyére szolgálna az *ABC*-nek az együttes tanítás, ha hozzá olvasó táblák is volnának. Különbön szerzők azon eljárása, hogy a kis betűk közül előbb csakis az írottakat ismertetik és csak azután a nyomtatottakat, a f. olvasó táblát is kerülhetővé teszi, mert ez esetben olvashat az egész osztály írott betűkre szókát a fali tábláról, hová a tanító mindig írhat.

Ajánlom ez *ABC*-t használatra.

Staudner Gyula.

V E G Y E S E K.

— Lapunk t. előfizetőit értesítjük, hogy úgy a jelen, mint a megelőző évfolyamokból feles számú példányokkal rendelkezünk. A kik netalán egyes hiányzó számokat kiegészíteni óhajtanának, sziveskedjenek ez iránt a kiadó hivatalhoz fordulni.

— Öröndetes hírről értesülünk. A vallás és közoktatásügyi miniszter úr ónagyméltósága intézkedett, hogy az államilag segélyezett községi iskolák tanítóit, az államszegély 50%-ának megvonásából támadt fizetéshátrálékot mielőbb megkapják.

— Bert Pál jeles tudós, a franciaia köztársaságnak volt közoktatásügyi minisztere, ki legutóbb Tonkingban teljesített fontos missiót, ott meghalt. A gyászhir egészen váratlanul jött, s nem lehetetlen, hogy valami véletlen eset okozta a még a java munkabíró korában levő férfi halálát. Bert Pál, mint olvasóink emlékeznek a Gambetta miniszteriumban viselte a közoktatásügyi tárczát. Nagyszabásu terveit, melyekkel különösen az egyházat akarta az iskolából teljesen kirekeszteni, csak részben valósultak meg, s Bert Pál csak úgy, mint az egész „nagy miniszterium“, nem sokáig maradt az ügyek élén, mindvégig azonban ugyanannak a tekintélynek öröndött a politikai életben is, mint a minőt fényes szellem s bámulatos kutatásai a tudós világban biztosították számára. Tokingban küldetésének az volt a célja, hogy az ottani állapotokba rendet hozzon s a követendő politika iránt tájékoztató adatokat szerezzen. Emegbizást teljesítéséhez nagy hévvel látott hozzá s jelentései még csak néhány nap előtt is olvashatók voltak a franciaia lapokban. A halál is ott érte utól, polgári kötelessége teljesítése közben. 53 évet. élt. Halála érzékeny veszteség Franciaországra nézve.

TARTALOM: A képzelem és a nevelés. *Zajzon Dénes*. — A földrajz tanítás a népiskolában. *Bod Péter*. — Hazai elem a népiskolában. *Pap György*. — Egyesületi élet: A maros-tordamegyei tantestület közgyűlése. *Gönczy János*. — Irodalom: *ABC és Olvasókönyv*. Szerk. *Kapi Gyula* stb. ism. *Staudner Gyula*. — Vegyesek.